

С.В. Ковальський

ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО КІПРУ В 1960-1970-Х рр.

В радянській науковій літературі існувала певна точка зору щодо зовнішньої політики капіталістичних країн. Такі підходи не містили логічного обґрунтування, базувалися виключно на ідеологічних засадах та переходили з однієї праці в іншу майже без критичного аналізу. Одним з таких «ярликів» була теза про те, що Велика Британія навмисно розпалювала міжетнічний конфлікт на Кіпрі в 1960-70-ті рр. і провокувала нестабільність у всьому Східному Середземномор'ї. Таким чином майже більшість радянських вчених назвала політику Лондона причиною спалаху кіпрської кризи [1]. Дослідники вважали, що колишні колонізатори спеціально розпалювали сутички між громадами на острові з метою утримання під контролем важливих стратегічних об'єктів на острові. Є причина погодитись, що політика управління британськими колоніями базувалася на принципі *divido et impera*. Але, коли мова йшла про політику Британії щодо незалежної держави, в силу вступали нові фактори, які безпосередньо вплинули на загальну ситуацію в регіоні. Необхідно проаналізувати усі Умови, які створилися за перші десятиріччя існування Республіки Кіпр, та зробити висновок відносно того, яке місто в Середземноморській політиці займала Велика Британія зі своїми геостратегічними інтересами. Звичайно, гам були присутні економічні, політичні та імперські інтереси, тоді як конфлікт на Кіпрі в 60-ті рр. ХХ ст. ставив під загрозу позицію Англії в регіоні. Можна казати про те, що Великобританія з проголошення незалежності Кіпру в серпні 1960 р. намагалася стабілізувати напруження між общинами греків та турок на острові.

Сучасна російська історіографія (О. Н. Бредихін [2], І. В. Вахітов [3], А. А. Улунян [4] та інші) переосмислює кіпрську проблематику та надає вже іншу картину подій. В новітніх працях політика Великої Британії постає не як неокolonіальна агресія, а як зважений курс країни, що має певні інтереси в регіоні. Серед українських вчених також є такі, хто досліджує різні аспекти кіпрського конфлікту (В. С. Бруз [5], Н. Ксьондзи [6], Є. Конопацький [7] та О. В. Троніна [8]). Але ця тема ще потребує подальшого вивчення у зв'язку з тим, що аспекти відносин Республіки Кіпр ще маловивчені та мають практичний інтерес.

В 1963 р. почались збройні сутички між двома громадами Кіпру. Велика Британія негайно відреагувала на конфлікт намагаючись зупинити розгортання кризи [9]. Коли Велика Британія впевнилась, що не зможе зупинити конфлікт власними силами, то погодилась на пряме втручання ООН. У 1964 р. Великобританія була ініціатором створення Збройних сил ООН по підтриманню миру на Кіпрі (ЗСООНК). Англія відправила 1792 військовослужбовця до ЗСООНК при загальній численності 4737 чол.[10] Статус британських контингентів під „блакитними прапорами” відрізнявся від статусу збройних сил на британських воєнних базах на Кіпрі [11]. У 1973 р. під час скорочення численності ЗСООНК, британський контингент все одно складав більшу частину: 944 чол. з 2730 чол.[12] За сумою грошових внесків в ООН на утримання ЗСООНК Велика Британія в 1960-ті рр. перевищувала усі країни, за виключенням США. Загальна сума внесків Великобританії до ООН на врегулювання конфлікту на Кіпрі до 1974 р. склала 34 733 855 дол. США [13].

Звичайно тут відігравали роль старі колоніальні стереотипи, за якими Великобританія втручалась у внутрішні справи своїх колоній, але в цьому випадку дуже сумнівно казати про втручання Британії з метою розпалювати подальший конфлікт. Але, з іншого боку, Великій Британії було не вигідне продовження конфлікту, так як саме цей конфлікт шкодив політичним, геостратегічним та економічним інтересам, а подальший розвиток напруги в регіоні міг коштувати Великобританії та іншим країнам НАТО дуже дорого. Для того щоб зрозуміти, наскільки Великобританія залежала від стабільності в Східному Середземномор'ї, треба розглянути певні аспекти конфлікту на Кіпрі, які шкодили англійським

інтересам.

Перш за все, треба нагадати міжнародні наслідки Кіпрського конфлікту. У кризу втягнулись Туреччина та Греція, які були членами НАТО. Відстоюючи права своїх общин (грецької та турецької) на острові вони розгорнули конфронтацію один з одним. У 1974 р. ситуація була настільки напруженою, що настала загроза греко-турецької війни. Відкрита конфронтація між двома союзниками по НАТО призводила до послаблення Південного флангу Північноатлантичного Альянсу. Загострення ситуації на Кіпрі ускладнювало відносини між Туреччиною та США з іншими членами НАТО [14]. В подальшому Кіпрська криза вплинула на вихід Греції з НАТО. Звичайно, перспектива розвитку подій в такому напрямку не влаштовувала ані США, ані Великобританію. І природно зробити висновок, що налагодження стабільності у відношеннях між греками-кіпріотами та турками-кіпріотами вирішувало одне з болючіших питань у греко-турецьких відносинах, а значить стабілізувало би Середземноморський фланг НАТО.

Іншим, не менш проблемним для Великобританії аспектом, був економічний наслідок конфлікту. Збройні сутички між ворогуючими громадами наносили шкоду англійському майну на Кіпрі. Наприклад, під час липневих подій 1974 р. на Кіпрі, турецькі бомбардувальники нанесли повітряний удар по прибережній смузі Фамагусті, в тому числі дуже постраждав найбільший на Кіпрі готельний комплекс „Золота миля”, значна частина акцій з якого належала британським громадянам [15]. Є згадки про артилерійський обстріл готелів в Нікосії та інших містах [16]. В цей же період йшли жорстокі бої за аеропорт в Нікосії, який після цього довго не працював [17]. Загальні збитки туристичному бізнесу склали приблизно 90 млн. дол. США, при загальній сумі в 350 млн. дол.[18].

Однією з найпоширеніших тез в радянській історичній літературі була заява, що Великобританія штучно створювала напружену ситуацію щоб контролювати свої військові бази на Кіпрі [19]. Але тут слід зазначити, що статус британських баз був обговорений ще до проголошення незалежності Кіпру [20]. Населення дуже негативно відносилось до будь якого британського солдата навіть під прапором ООН. Тому загострення ситуації на острові створювало негативні умови для британських військових, у середині 1970-х років навіть йшла мова про виведення англійських солдат з Кіпру. Таким чином дуже важко казати про те, що нестабільність на острові була позитивним фактором для збереження status quo „суверенних територій” Британії на Кіпрі.

Менш важливими, але все одно резонансними були події, пов'язані з кіпрською етнічною спільнотою в Великобританії та США. Загострення ситуації на Кіпрі в 1974 р. призвело до надзвичайно великої активності етнічних греків, які мешкали на території США та Великобританії. З долею впевненості можна казати про проведення акцій та тиску з їх сторони [21]. В Лондоні навіть були випадки, коли припиняли працювати деякі фабрики, де працювали греки-кіпріоти, їх підтримували також англійці [22]. Конфлікт на Кіпрі мав міжнародний резонанс і в деякій мірі похитнув міжнародний престиж Великобританії, як колишньої метрополії. Про це свідчать заяви та постанови держав руху неприєднання, Європейської Ради та, навіть, Британської співдружності [23].

Отже, можливо Великобританія і не користувалась людинолюбними мотивами під час вирішення Кіпрського конфлікту. Але інтереси Великобританії сходилися на тому, щоб налагодити стабільність ситуації на острові. Загострення конфлікту між двома спільнотами на Кіпрі підривало міжнародний авторитет Великої Британії, ставило під загрозу англійське майно на острові та існування військово-морських баз в цьому регіоні, крім того ця конфронтація була однією з причин більш масштабного політичного конфлікту між Грецією та Туреччиною, які були членами НАТО. Таким чином можна зробити висновок, що роль Великої Британії у Кіпрській кризі полягала в

тому, щоб припинити конфлікт між двома общинами.

ПРИМІТКИ

1. **Див. наприклад:** Шмаров В. А. Особенности политики империализма в Восточном Средиземноморье. - М., 1986. - С. 12; Петряше-наН. Кипр. Происки империализма не прекращаются // МЖ. - 1974. - № 12. - С. 131; Семёнов В. С. Вооружённые силы ООН. Практика применения. - М., 1976. - С. 100. 2. **Бредихин** О. Н. Кипрский конфликт: генезис и основные этапы развития. Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук. 07.00.15. История международных отношений и внешней политики. - М., 2006. - 206 с. 3. **Вахитов** И. В. Кипрский конфликт в свете международного права. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Казань, 2004. 4. **Улунян** Ар. А. Греция и Турция между Востоком и Западом (50-е годы) // Холодная война 1945-1963 гг. Историческая ретроспектива. - М., 2003. - С. 406-433. 5. **Бруз'В.** С. ООН і врегулювання міжнародних конфліктів. - К.: Либідь, 1995. - 64 с. 6. **Ксьондзик** Н. Греко-турецькі чинники середземноморської стабільності // Дослідження світової політики. - 2000. - № 12. - С. 30-35. 7. **Конопацький** Є. Кіпрська напруга // Політика і час. - 2000. - № 7-8. - С. 60-67. 8. **Троніна** О. В. Кіпрський конфлікт: історико-політологічний аналіз // Науковий Вісник Дипломатичної Академії України. - 2003. - Вип. 8. - С. 144-151. 9. **(The) Economic of Federation in Cyprus.** - Nicosia, 1965. - P.5. 10. **Документ S/5950.** Доклад Генерального секретаря Совету Безопасности об операциях на Кипре // Совет Безопасности. Официальные отчёты. 20 год. Дополнения за апрель, май и июнь 1964 года. - Н.-Й., ООН, 1964. - С. 154. 11. **Документ S/5653.** Записка Генерального секретаря, касающаяся некоторых аспектов функций и операций Вооружённых сил Объединённых Наций по поддержанию мира на Кипре // Совет Безопасности. Официальные отчёты. 20 год. Дополнения за апрель, май и июнь 1964 года. - Н.-Й., ООН, 1964. - С. 8. 12. **Документ S/11137.** Доклад Генерального секретаря об операциях Организации Объединённых Наций на Кипре (за период с 1 июня по 1 декабря 1973 года) // Совет Безопасности. Официальные отчёты. Двадцать восьмой год. Дополнение за июль, август и сентябрь 1973 года. - Нью-Йорк: ООН, 1974. - С. 329. 13. **Документ S/11339.** Письмо Генерального секретаря от 12 июля 1974 года, адресованное правительствам всех государств-членов ООН и членов специализированных учреждений, содержащее новый призыв о внесении добровольных взносов на финансирование ВСООНК // Совет Безопасности. Официальные отчёты. 29-й год. Дополнение за июль, август и сентябрь 1974 года. - Нью-Йорк: ООН, 1975. - С. 34. 14. **Поцверхий** Б. М. Внешняя политика Турции после Второй мировой войны. — М.: Наука, 1986. - С. 19. 15. **Scarred for Two Generations** // Time. - 1974. - Vol. 104. - № 7. - P. 7. 16. **Документ S/11353.** Доклад Генерального секретаря о событиях на Кипре // Совет Безопасности. Официальные отчёты. 29-й год. Дополнение за июль, август и сентябрь 1974 года. - Нью-Йорк: ООН, 1975. - С. 42; **Документ S/11353/ADD.24** // Совет Безопасности. Официальные отчёты. 29-й год. Дополнение за июль, август и сентябрь 1974 года. — Нью-Йорк: ООН, 1975. — С. 60; Там же. - С. 61; “WE Will Eat the Turks!” / by the Time correspondent William Marmon // Time. - 1974. - Vol. 104. - № 5. - P. 8. 17. **Документ S/11459.** Письмо представителя Греции от 18 августа 1974 года на имя Генерального секретаря // Совет Безопасности. Официальные отчёты. 29-й год. Дополнение за июль, август и сентябрь 1974 года. - Нью-Йорк: ООН, 1975. - С. 145; Вальдхайм К. Единственная в мире должность. - М.: Прогресс, 1980. - С. 106-107. 18. **Scarred for Two Generations...** — P. 7; **Документ S/11467.** Письмо представителя Кипра от 23 августа 1974 года на имя Генерального секретаря // Совет Безопасности. Официальные отчёты. 29-й год. Дополнение за июль, август и сентябрь 1974 года. — Нью-Йорк: ООН, 1975. — С. 156. 19. **Див. наприклад:** Меньшиков В. М. На стратегическом перекрёстке. - М.: Международные отношения, 1975. — С. 164; Егоров Б. Г. Кипр: тревоги и надежды. - М.: Знание, 1986. - С. 14; Шмаров В. А. Кипрская

проблема в политике империализма (1963-1978 гг.). Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата исторических наук. - М., 1979. - С. И. **20. Гарантийный** договор от 16 августа 1960 года // Анисимов Я. Н. Проблемы Кипра: исторический и международно-правовой аспекты. - М.: Международные отношения, 1986. — С. 148-149; Memorandum setting out the agreed foundation for the final settlement of the problem of Cyprus. London, February 19, 1959 // www.cyprus-conflict.net/treaties-1959-60.htm **21. Мінгазутдінов І. О.** Грецька спільнота США та греко-турецький конфлікт на Кіпрі (70-ті роки) // Питання нової та новітньої історії. - К., 1995. - Вип. 41. - С. 110; Шмаров В. А. Особенности политики империализма ... - С. 76. **22. The Morning Star**, 1974 July, 17. **23. Политическая** декларация. Пятая конференция неприсоединившихся стран (г. Коломбо, 16-19 сентября 1976 г.) // Движение неприсоединения в документах и материалах. - М.: Наука, 1979. - С. 300; Ministerial meeting of the coordinating bureau of non-Aligned countries. Havana, March 17-19, 1975 // Non-Aligned Declaration on Cyprus. 1964-1997. - Nicosia, 1997. - P. 5-6; Commonwealth